

ЗГОДА ДИТИНИ НА УСИНОВЛЕННЯ ЯК ОBOB'ЯЗKOBA УMOBA УСИНОВЛЕННЯ

Розглядається процес усиновлення - найкращий спосіб влаштування дітей, які залишились без батьківського піклування, в сім'ї. Важливим елементом цієї процедури є згода самої дитини на її усиновлення.

Постановка проблеми. Усиновлення – один із найдавніших і традиційних інститутів сімейного права. Правове регулювання цього соціального явища було відоме ще в Стародавньому Римі. Але умови такого прийняття дітей у сім'ю, його процедура та правові наслідки змінювалися з історією розвитку людства. Загалом усиновлення завжди залежало від ставлення суспільства до шлюбу, економічно-соціального рівня розвитку тієї чи іншої держави, її політичного устрою.

Змінювалися думки науковців і норми законодавства щодо порядку й умов усиновлення, але в центрі уваги завжди залишалася дитина, в інтересах якої таке усиновлення здійснювалось. Адже саме долю дитини вирішував факт усиновлення. Зважаючи на це, думка дитини щодо усиновлення, її бажання виховуватись у родині, її ставлення до людей, які в подальшому будуть її батьками, повинні бути обов'язково заслухані суддею, який розглядає справу в судовому засіданні. Така думка дитини повинна відповідати її інтересам, а отже, і згода дитини на усиновлення повинна обов'язково бути встановлена в судовому засіданні.

Ступінь наукової розробки проблеми. Теоретичною основою для проведення наукового дослідження з питань усиновлення стали розробки таких знаних науковців, як Алексєєв С.С., Братусь С.Н., Городецька І.К., Дзера О.В., Гопанчук В.С., Веберс Я.Р., Ворожейкін Є.М., Євдокимова Т.П., Індиченко С.П., Єршова Н.М., Жилінкова І.В., Коеткіна І.А., Кузнецова І.М., Мінченко Р.М., Нечаєва О.М., Поссе Е.А., Підпригора О.А., Ромовська З.В., Рясенцев В.А., Савченко Л.А., Саніахметова Н.О., Свердлов Г.М., Ткаченко Т.В., Харитонов Є.О., Червоний Ю.С., Чигир В.Ф., Шевченко Я.М., Штефан М.Й.

Метою дослідження є теоретична розробка питання щодо надання згоди дитини на усиновлення як однієї з обов'язкових умов усиновлення.

Виклад основного матеріалу. Правове регулювання усиновлення як однієї з форм реалізації права дитини жити та виховуватись в сім'ї є важливою складовою в системі заходів щодо забезпечення охорони та захисту прав та інтересів дітей. Сучасне сімейне законодавство України суттєво змінило зміст норм про умови, порядок

та правові наслідки усиновлення. Сімейний кодекс України встановлює додаткові вимоги до осіб, які можуть бути усиновлювачами; запроваджує нові правила процедури виявлення й обліку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які можуть бути усиновлені; розширює перелік умов усиновлення. Останнє свідчить про необхідність теоретичного дослідження та практичного осмислення норм, що регулюють умови усиновлення. І особливої уваги в цьому контексті заслуговує така умова, як згода самої дитини на усиновлення.

Питання правової природи усиновлення та умов його проведення були предметом не однієї наукової розробки вітчизняних і зарубіжних учених-дослідників сімейного права радянського та сучасного періодів, але в українській сімейно-правовій думці поки що відсутні комплексні теоретичні розробки, монографічні дослідження проблем, що виникають під час здійснення усиновлення, що й зумовлює актуальність цього дослідження [5, с.45].

Надання сімейної турботи таким дітям, які не мають належного сімейного виховання та позбавлені батьківського піклування, є державним значенням. Відповідно до ст. 51 та 52 Конституції України, сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою, утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу.

За останні роки з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист і всебічний розвиток в Україні було прийнято багато нормативних актів, які встановлюють основні принципи та напрямки захисту прав дітей, а також основні засади державної політики у цій сфері [3, с.16]. Згідно з прийнятим Законом «Про охорону дитинства», охорона дитинства є в Україні стратегічним загальнонаціональним пріоритетом [1, с.3].

Згідно з ч. 1 ст. 218 СК України, для усиновлення дитини потрібна її згода. Згода дитини на її усиновлення дається у формі, яка відповідає її вікові [4, с.36].

Але потрібно наголосити на тому, що дана норма СК України, на наш погляд, вимагає конк-

ретизації. Так, ст. 218 наголошує, що згода дитини на її усиновлення дається у формі, яка відповідає її вікові, однак у СК відсутня норма, яка б установлювала таку відповідність, що може призвести до неможливості застосування цієї норми на практиці. Тобто закон не встановлює ні мінімального віку, з настанням якого пов'язується настання такого ступеня зрілості дитини, коли її думка має правове значення, ні конкретної форми виразу такої згоди дитини [4, с.67]. На практиці форму згоди дитини на усиновлення в кожному конкретному випадку визначає відділ освіти, зобов'язаний законом вести справи про усиновлення. Така згода дитини може бути виявлена працівниками відділу освіти й оформлена відповідною довідкою, або виражена у висновку органу опіки та піклування про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини, який подається до суду.

Проте є непоодинокі випадки, коли отримання згоди дитини на усиновлення носить формальний характер. Цього, безперечно, не можна допускати, адже власна думка дитини про усиновлення свідчить про її справжнє бажання виховуватися у сім'ї. При цьому треба наголосити й на тому, що думка дитини в більшості випадків може залежати від її усвідомлення (розуміння) правових наслідків усиновлення [3, с.56]. До того ж, ч. 2 ст. 218 СК України чітко закріплює, що дитина повинна бути проінформована про правові наслідки усиновлення, крім тих випадків, коли вона має право на таємницю, в тому числі від неї самої, факту її усиновлення. Отже, надання дитиною особистої згоди на усиновлення означає, що вона реально з урахуванням усіх наслідків усиновлення обдумала свою позицію. Таку згоду дитина може виразити у формі письмової заяви до суду, яка додається до матеріалів справи, або в усній формі під час розгляду справи в суді. Відсутність згоди дитини на усиновлення повинна розглядатися судом як серйозна перешкода для усиновлення. Тобто закон у цьому випадку надає волі дитини вирішального значення, оскільки без її згоди усиновлення не відбудеться. Але існують винятки. Так, частинами 3 і 4 ст. 218 СК України закріплено, що усиновлення може відбутися без згоди дитини: 1) якщо вона у зв'язку з віком або станом здоров'я не усвідомлює факту усиновлення; 2) якщо вона проживає в сім'ї усиновлювачів і вважає їх своїми батьками.

В останньому випадку, на нашу думку, можливі випадки відкритого нехтування інтересів дитини. Якщо дитина проживає в сім'ї усиновлювачів, сумнівним видається факт

з'ясування представником відділу освіти питання, чи вважає дитина усиновлювачів своїми батьками, чи ні. У побуті, в тому числі й серед працівників відділів освіти, панує думка, якщо дитина, яка позбавлена батьківського піклування, влаштована до сім'ї, де її одягають, годують, словом, приділяють необхідну увагу, має завдячувати цій родині, оскільки це в її інтересах. Безперечно, це помилкове уявлення про добробут дитини та її майбутнє. Проте на практиці цей формалізм має місце на кожному кроці. Тому доцільно законодавчо зобов'язати працівників відділів освіти в будь-якому випадку з'ясовувати питання, чи справді дитина вважає кандидатів в усиновлювачі своїми батьками та в чому це проявляється для дитини.

Отже, закон наче й зобов'язує суд при розгляді справи про усиновлення отримати згоду на усиновлення від дитини, і з огляду на її малолітство, вади фізичного чи психічного розвитку, дає можливість обійти вимоги ч. 1 ст. 218 СК України [8, с.47].

На цій підставі вважаємо за доцільне чітко закріпити вік, з настанням якого дитина свідомо може дати згоду на її усиновлення. З урахуванням цієї думки та з огляду на інтереси дитини компетентні органи будуть вирішувати питання про можливість вчинення щодо дитини тієї чи іншої юридичної дії. Про згоду дитини на вчинення щодо неї дій, які змінюють її життя, та обов'язковість цієї згоди для компетентних органів, у ст.12 Конвенції ООН ні прямо, ні опосередковано не зазначено [7, с.79].

У контексті нашого дослідження, ми говоримо про свідоме відношення дитини до факту її усиновлення, коли у дитини склалася відповідна думка про усиновлювача, його відношення до неї, їх майбутні взаємини. І якщо на момент усиновлення дитини вона досягла віку, коли може адекватно аналізувати свої вчинки, без її особистої згоди на усиновлення суд не мав би розглядати справу [10, с.356]. А до досягнення дитиною такого віку суд буде зобов'язаний, згідно зі ст. 12 Конвенції ООН про права дитини, вислухати її доводи, але при прийнятті рішення суд насамперед буде керуватися не думкою дитини, а її інтересами. При цьому, варто наголосити, що зміст ст. 12 Конвенції ООН про права дитини в повній мірі знайшов своє відображення в ст. 171 СК України, яка чітко закріплює право дитини на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Дитина, яка може висловити свою думку, має бути вислу-

хана при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, у тому числі при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав, а також спору щодо управління її майном [2, с.27]. При цьому, суд має право ухвалити рішення всупереч думці дитини, якщо цього вимагають її інтереси (ч. 3 ст. 171 СК України).

Разом з тим, варто звернути увагу, що в цій нормі упущена така категорія справ, що безпосередньо стосується дитини, як усиновлення.

Отже, ще раз зауважуємо, що встановлення в законі конкретного віку, з настанням якого дитина повинна дати згоду на усиновлення, не буде порушенням вимог ст. 12 Конвенції ООН про права дитини, згідно з якою держави-учасниці забезпечують дитині, здатній сформулювати власні погляди, право вільно висловлювати їх з усіх питань, які її стосуються, причому поглядам дитини має приділятися належна увага, згідно з її віком [2, с.28].

На наш погляд, вік дитини, коли отримання згоди на її усиновлення є обов'язковою умовою усиновлення, потрібно встановити у національному законодавстві відповідно до ст. 6 СК України, а саме з 14 років, що відповідає нормам Цивільного кодексу України щодо часткової дієздатності фізичних осіб, тобто вік дитини зумовлює її дієздатність, що впливає на волевиявлення дитини [5, с.13].

Висновки. Отже, усиновлення є відповідальним кроком у формуванні майбутньої дитини, а тому і її думка щодо усиновлення повинна бути вислухана судом, якщо не існує жодних застережень до цього. На підставі викладеного з метою реалізації права дитини на вільне висловлення думки в частині 2 статті 171, частині 1 статті 218, частині 2 статті 229, частині 2 статті 231 СК України необхідно передбачити обов'язкове отримання згоди дитини, яка досягла 14-річного віку, при вирішенні питань про усиновлення, про запис усиновлювача матір'ю, батьком дитини, про зміну прі-

звища, імені та по батькові дитини, яка усиновлена. До досягнення дитиною 14-річного віку суд повинен вислухати її думку щодо усиновлення, проте рішення суду може бути постановлене всупереч думці дитини, якщо вона у зв'язку з віком і станом здоров'я не усвідомлює факту усиновлення та якщо цього вимагають інтереси дитини.

Список літератури

1. Закон України від 26 квітня 2001 р. «Про охорону дитинства» // www.zakon.rada.gov.ua
2. Конвенція про захист дітей та співробітництво в галузі міждержавного усиновлення від 29 травня 1993 р. // www.zakon.rada.gov.ua
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. // www.zakon.rada.gov.ua
4. Сімейний кодекс України від 12 травня 2001 р. // www.zakon.rada.gov.ua
5. Цивільний кодекс України від 12 травня 2001 р. // www.zakon.rada.gov.ua
6. Бірюков І.А., Гопанчук В.С., Заїка Ю.О. та інш. Сімейне право України: Підручн. / За ред. В.С.Гопанчука К: Істина. 2002.- 356 с.
7. Гопанчук В.С. Сімейне право України. Навч. посібн. - К.: МАУП, 1998. - 98 с.
8. Гопанчук В.С. Сімейне право України. Навч. посібн. 2-е вид., переробл. та доп. - К.: МАУП, 2001.
9. Мироненко В.П., Пилипенко С.А. Сімейне право України – К. : Правова єдність, 2008. – 477с.
10. Санін В. М. Особливості розгляду справ про усиновлення. // www.justinian.com.ua
11. Сніжко М. Б. Принципи та положення Європейської конвенції про усиновлення дітей // www.minjust.gov.ua
12. Штефан М.Й. Цивільне процесуальне право України : Академічний курс: Підр. для студ. юр. спец. вищ. навч. закл.- К. : Ін Юре, 2005.- 624с.

Стаття надійшла до редколегії 31 травня 2011 року.

Рекомендована до опублікування у "Віснику" членом редколегії О.В. Гетманцев.

L.A. Condratieva, N.V. Burdeina

Consent of child for her/his adoption is a mandatory condition of adoption

Summary

In the following article developing adoption – is the best way of settling the children without parental care in the family. An important element of this procedure is the consent of the child for adoption.

L.A.Кондратьева, Н.В Бурдейна

Согласие ребёнка на усыновление как обязательное условие усыновления

Аннотация

Усыновление - это наилучший способ устройства детей, которые остались без родительского внимания, в семью. Важным элементом этой процедуры является согласие самого ребёнка на усыновление.